

KITEKINTÉS

Az alábbi három közleménnyel befejezzük a szocialista országok módszertani központjainak 13. (budapesti) értekezletére készült előadások közlését. (A szerk.)

A CSEH KÖNYVTÁRÜGY FEJLESZTÉSÉNEK KÖZÉPTÁVÚ TERVE, KITEKINTÉSSEL A HOSSZÚ TÁVÚ FEJLESZTÉSRE

A Cseh Szocialista Köztársaság könyvtárügyének fejlődését az utóbbi 20 évben a könyvtárak egységes rendszerének kiépítése jellemezte, ez a könyvtárügy komplexitásának elsőrangú előfeltétele, alapja a közép- és hosszú távú tervek kidolgozásának. A konkrét irányítás számára azonban hiányzott a könyvtárügy fejlődési tendenciáinak tudományos megalapozása, a fejlődést meggyorsító, illetve lassító tényezők meghatározása, valamint a perspektivikus tervek dolgozása.

Az első kísérletet ebben az irányban „*A Cseh Szocialista Köztársaság könyvtárügyének fejlesztése, kitekintéssel 1990-ig*” című tanulmány jelentette, amelyet az *Állami Könyvtár* kollektívája dolgozott ki 1976-ban. A tanulmány tudományos alapok nélkül, inkább csak hipotetikusán jelölt meg néhány általános fejlődési tendenciát.

Az első igazi prognózist a kulturális minisztérium számára elkészített beszámoló „*A cseh könyvtárügy prognózisa 2000-ig*” jelentette, amelyet 1980-ban dolgozott ki vezető szakemberek részvételével az Állami Könyvtár, és amely ma is alapvető dokumentuma a szakterület fejlődési tendenciáinak. A dokumentum megállapítja, hogy a könyvtárügy társadalmi jelentősége olyan mértékben fog növekedni, amely a szolgáltatások és a könyvtári technológia alapvető minőségi változását fogja megkövetelni. A szolgáltatások szervezésének területén a prognózis feltételezi, hogy az ezredfordulón a szerzeményezés, feldolgozás és állományfelhasználás új szolgáltatási rendszerrel alakulnak ki. Ezzel összefüggésben növelni kell a hálózaton belül és a hálózatok között a funkcionális és kooperációs kapcsolatokat. A technológia fejlődése szempontjából döntő jelentőségű a könyvtári folyamatok modernizálása és automatizálása.

A prognózis hangsúlyozza az elméleti kérdések megoldásának, a könyvtárügy társadalmi presztizsének szükségességét, a könyvtárosképzés új igények szerinti átalakítását.

A prognosztizálás fejlesztését jelentette a könyvtárügy bekapcsolása a kultúra prognosztizálásának egészébe (e munka koordinátora a CSSZK Kulturális Kutatóintézete). A Kulturális Kutatóintézet jelenleg „*A kultúra szakterületének fejlesztése*” állami kutatási terv egy részének kidolgozásával foglalkozik, amelyhez egy előkészítő anyagot az Állami Könyvtár Könyvtárügyi Kutatási és Módszertani Szekciója dolgozott ki „*A közművelődési könyvtárak részvétele a kulturális javak elterjesztésében*” címmel. A közművelődési könyvtárak eddigi fejlődési tendenciáinak elemzésével és értékelésével az anyagi-technikai bázis, a munkaerő, a teljesítmények és a felhasználói igények területén javaslatot tett a közművelődési könyvtárak saját prognózisvariánsára. A kiválasztott mutatók idő-

beli értékelési sorainak extrapolálásával a továbbfejlesztés két extenzív variánsát dolgozta ki az ezredfordulóg, majd egy harmadik változat, amely a kívánt perspektivikus fejlesztést fogalmazta meg.

Az első változat a hetvenes évek extenzív fejlődési trendjének felel meg, feltételezi a munkaerő és a költségek változatlan ütemű továbbfejlődését az állomány és a kölcsönzések állandóan növekvő száma mellett. A második változat, amely inkább a 80-as évek helyzetét tükrözi, a munkaerő fejlődési trendjének stagnálásával számol az állomány és a kölcsönzések emelkedésével szemben. Ha a közművelődési könyvtárakat továbbra sem tudják a szükséges technológiával ellátni, akkor a következő években a munkaintenzitás növekedésével és a követelmények elégtelen kielégítésével kell számolni, különösen a hagyományos szolgáltatások területén. A közművelődési könyvtárak sikeres továbbfejlesztése szempontjából a harmadik, optimális változat megvalósítását részesítjük előnyben. Ennek alapvető előfeltételei röviden a következők: épületek, raktárak építése és modernizálása, a könyvtárügy komplex gépesítése, a munkaerő kvalifikálása, a közművelődési könyvtárak hálózatának minőségi javítása, jobb fizetési és munkafeltételek. Ezt a változatot fogjuk szakaszosan megvalósítani, az első átfogó eredmények csak a 90-es években várhatók.

A hosszú távú tervek a könyvtárügy fejlesztésének fő irányait konkrét formában határozzák meg. Ilyen jellegű az 1974-es program *„Az egységes könyvtári rendszer fejlesztésének alapjai a Cseh Szocialista Köztársaságban”*, amely a könyvtári, bibliográfiai és információs szolgáltatások integrációjával és modernizálásával foglalkozott. Az anyagi-technikai bázis racionalizálása volt a témája a kulturális minisztérium 1976-os távlati terveinek: *„A komplex szocialista racionalizálás alapjai a könyvtárügy területén”* és *„A komplex szocialista racionalizálás programja a kulturális minisztérium alá tartozó könyvtárak szakmai hálózatában”*. A prognózisok és a hosszútávú tervek képezik a konkrét tervezési tevékenység alapját.

A központi ötéves terveket 1976 óta a kulturális minisztérium készíti elő és engedélyezi. A regionális tervekhez a kulturális minisztérium ad ki irányelveket, de azokat az illetékes területi nemzeti bizottságok állítják össze. Az előkészítő munkában részt vesznek a területi könyvtári bizottságok, a megfelelő tudományos könyvtárak, esetleg más hálózatok képviselői vagy a területi vezető szervek (pl. a területi nemzeti bizottság iskolai, egészségügyi, mezőgazdasági, szakszervezeti stb. szakbizottságai). A nemzeti bizottság kulturális osztályai a könyvtárügy ötéves tervét engedélyezésre elküldik a kulturális minisztériumba. Az ötéves terveket éves tervekre bontják fel. A változtatásokat és kiegészítéseket a területi nemzeti bizottságok tárgyalják meg.

A vezetés és szervezés fő törekvése a könyvtárügy integrált, vertikálisan és horizontálisan összekapcsolódó rendszerének továbbfejlesztése. A közművelődési könyvtári hálózat a bibliográfiai, könyvtári és információs szolgáltatások egységes területi rendszerét kívánja kiépíteni. A könyvtári állományok hozzáférhetőségének biztosítására a szolgáltatások rendszerszerű megszervezését fogjuk megvalósítani. A vezetési formák modernizálásához az eddiginél nagyobb mértékben használjuk fel a módszertani, normatív és tudományos kutatási bázist.

A sikeres tervezés egyik előfeltétele az alapvető könyvtártípusok és – kategóriák normarendszerének megteremtése. Jelenleg folyik a közművelődési könyvtárak teljesítmény-